

NEDEIA DE LA GORUN – ÎNCERCARE DE REVITALIZARE A UNUI OBICEI APROAPE UITAT

Sorin SABĂU*

În general, se știe că funcția de bază a muzeelor este aceea de a depozita, restaura și apoi valorifica prin expoziții, publicații, broșuri, albume de fotografii ș.a., piesele de patrimoniu pe care le dețin. Cu toate acestea, un număr mic de persoane știu (un muzeograf nu de puține ori s-a confruntat cu dialogul – *Unde lucrezi? – La muzeu. – Dar voi ce faceți la muzeu?*) că aceste instituții sunt depozitarele unor adevărate tezaure de informații care privesc orașul, județul sau regiunea în care sunt situate. Există stocate aici informații din variate domenii, adunate în timp de către muzeografi în urma unei munci stăruitoare desfășurate la arhive, la biblioteci, în cadrul cercetărilor de teren sau al schimburilor de informații cu oameni de cultură sau cu diferite instituții de profil.

Pentru orice turist care vine pentru prima dată într-o localitate, spațiul de unde își poate culege informații despre trecutul, dar și prezentul zonei este muzeul, și asta cu atât mai mult cu cât la editarea unor albume sau ghiduri turistice de ținută angajații muzeului sunt consultanți sau coautori. Prin natura lor, muzeele sunt sortite să se adreseze oamenilor, să lucreze în folosul lor.

Mergând pe această idee, putem spune că muzeografii și cercetătorii de la secțiile de etnografie sau etnologie sunt mai avantajați decât ceilalți colegi, deoarece una dintre activitățile lor de bază este cercetarea de teren care le permite contactul direct cu persoanele din mediul rural, semiurban sau urban. Urmarea acestui fapt este o bună cunoaștere a realităților sociale din teren, a așteptărilor și a necesităților pe care le au interlocutorii lor.

Etnologul devine astfel depozitarul unor informații care pot să intereseze și alte instituții, cum ar fi de pildă administrația locală, agențiile de turism, agențiile de ocupare a forței de muncă, organizațiile nonguvernamentale, diverse firme, societățile de investiții etc. Iată cum, paradoxal, muzeul, dintr-o instituție considerată mărginită la piesele de

* Complexul Muzeal Județean, Arad – România.

patrimoniu pe care le gestionează, poate deveni o unitate activă care nu numai că oferă relații despre unele probleme ale societății actuale, dar poate contribui, prin consultanță sau chiar prin implicare directă, la implementarea unor programe cu scop declarat de a rezolva diverse probleme ale societății în care trăim.

Ideea implicării intelectualilor în rezolvarea problemelor societății românești nu este nouă. Ea aparține profesorului Dimitrie Gusti, care, la 1 februarie 1921, convocând Adunarea generală a Asociației pentru Studiu și Reformă Socială, hotărăște transformarea sa în Institutul Social Român, urmând ca acesta să aibă sediul la București. În articolul I al Statutului Institutului se menționa: „Institutul Social are drept scop: să cerceteze problemele științelor sociale și în special pe acelea referitoare la starea socială a României Mari”.

Institutul a avut filiale la Timișoara – unde, în 1932, s-a înființat Institutul Social Banat – Crișana (iar din 1933 la Arad funcționa Despărțământul Arad al Institutului Social Banat – Crișana), la Cluj, Iași, Craiova, Chișinău, Constanța și Cernăuți. Pentru a cuprinde toate aceste filiale și pentru o mai bună colaborare între ele, în toamna anului 1938 apare „Legea pentru înființarea Serviciului Social” care prevedea la articolul 16 înființarea „Institutului de Cercetări Sociale al României”¹: „Se înființează Institutul de Cercetări Sociale al României în scopul de a organiza, conduce și coordona lucrările din toate domeniile sociale consacrate cunoașterii științifice a țării și neamului. Institutul va contribui la stabilirea planului de lucru al Serviciului Social, prin cunoașterea țării cu ajutorul cercetărilor monografice ale satelor și orașelor. Sediul Institutului este la București. Institutul va cuprinde și institute de cercetări regionale care vor lucra sub directivele și sub controlul Institutului din București”².

Activitatea Institutului Social Român și apoi a Institutului de Cercetări Sociale al României a fost deosebit de prolifică. Dacă la început existau în cadrul Institutului un număr de șapte secții (agrară, comercială și industrială, financiară, juridică, politică și administrativă, igienică și politică socială, culturală), până în anul 1933 se mai înființează șase secții: de politică externă, de biologie, de studii

¹ Emanoil Bucuța, *Institutul Social Român*, în „Arhiva pentru Știință și Reformă Socială (Omagiu Profesorului Dimitrie Gusti)”, București, Editura Institutului Social Român, 1936, p. 581.

² *Institutul de Cercetări Sociale al României*, în „Sociologie Românească”, București, octombrie-decembrie 1938, passim.

feminine, de cooperație, de urbanism și de statistică³. Un accent deosebit se pune pe cercetările monografice făcute în cadrul societăților rurale și pe întocmirea de monografii sătești. Cercetările erau făcute de către echipe interdisciplinare formate din reprezentanți ai secțiilor Institutului. În ceea ce privește alcătuirea unei monografii apar și studii teoretice folositoare⁴.

Institutul milita în lumea satelor și pentru întemeierea Căminelor Culturale (ideea aparținea regelui Carol al II-lea) care să aibă rolul de a ridica nivelul cultural al populației. Apar o serie de studii care au drept scop popularizarea în lumea satelor a unor reguli de igienă, de alimentație, recomandări privind industria casnică, cultura la sate etc.⁵ Toate aceste studii nu fac decât să demonstreze că în perioada interbelică ideea implicării active și concrete în rezolvarea diferitelor probleme ale societății românești era cea care domina gândirea celei mai mari părți a intelectualității românești.

Pe plan mondial, începând cu anii '50-'60 ai veacului trecut se vorbește tot mai mult despre *antropologia aplicată*. Diferența dintre ideile Școlii Sociologice a lui Dimitrie Gusti și ceea ce încearcă să facă de câteva decenii antropologia aplicată este ne semnificativă. Antropologul american Marvin Harris spune despre antropologia aplicată că nucleul acestei discipline constă în cercetări care sunt comandate de organizații publice sau private, în speranța de a obține rezultate practice, finalizate în interesul acestor organizații. Organizațiile pot fi statale, guvernamentale, regionale, locale etc. Unele instituții americane au chiar antropologi angajați, cum este de pildă Institutul de Cercetare pentru Agricultură Internațională.

³ Emanoil Bucuța, *op. cit.*, p. 579.

⁴ Henri H. Stahl, *Monografia unui sat. Cum se alcătuiește. Spre folosul Căminului Cultural*, București, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, 1939, p. 3 (în prefața căreia Dimitrie Gusti declara: „Nu se poate înfăptui nimic temeinic în țara noastră, nici pe tărâmul cultural, nici pe tărâmul social, economic, politic sau administrativ, decât dacă se porcede de la cunoașterea vieții românești așa cum este ea”).

⁵ Amintim câteva dintre ele: Ion Clopotel, *Un program de culturalizare a satelor*, Cluj, Editura Societatea de Măine, 1933; Al. Alimăneșteanu, *Organizarea muncii rurale*, București, Imprimeriile Independența, 1927; Oreste A. Anastasiu, *Industria sătești în raport cu localizarea mării industriei*, București, „Cultura Națională”, 1928; Sabin Opreanu, *Probleme de geografie economică în Munții Apuseni*, Cluj, Tipografia Națională S.A., 1933; H. H. Stahl, *Metoda de lucru a echipelor cu satul și cu căminul*, în „Sociologie românească”, an. I, nr. 12, decembrie 1936; Simion Grecu, *Ce cultivăm la munte?*, Arad, „Concordia”, 1938.

Scopul antropologiei aplicate este de a obține un rezultat practic, dar măsura în care cercetătorii acestei discipline participă efectiv la obținerea rezultatului dorit variază de la o situație la alta. Există situații în care antropologul poate fi singurul însărcinat să culeagă informațiile de care are nevoie organizația care l-a trimis, pentru a lua mai apoi decizii. În alte situații, antropologul poate doar oferi relații despre posibilitatea de realizare efectivă a unui plan prestabilit sau poate redacta un program mai mult sau mai puțin detaliat pentru realizarea scopului final dorit de instituție. De obicei, se lucrează în echipă, rar fiind însărcinat un singur cercetător cu responsabilitatea planificării, a evaluării și a punerii în practică a unui program întreg, de la început până la sfârșit⁶.

Antropologul Marvin Harris mai atrage atenția asupra faptului că nu se poate vorbi de antropologie aplicată atunci când ea se bazează pe premise fără temei sau pe teorii greșite ori atunci când interese teoretice și abstracte sfârșesc prin a fi impuse unor scopuri specifice și concrete⁷.

Revenind la modul în care muzeele se pot implica activ în programe și proiecte care vizează societatea rurală, dar nu numai, vom da exemplul Complexului Muzeal Arad, mai precis a Secției de Etnografie de aici. Este vorba de încercarea de revitalizare a unui obicei semi-uitat, și anume „Nedeia de la gorun” din satul Vidra, comuna Vârfurile, județul Arad, cu toate consecințele pe care le-ar implica revitalizarea acestui obicei.

Localitatea Vidra, situată la 3 km de comuna Vârfurile, este un sat de munte de tip răsfirat cu gospodării adunate în mici cătune în interiorul cărora s-au păstrat suprafețe întinse neconstruite, fânețe și livezi. Șapte crânguri sunt cele care formează satul, și anume: Mihuștii, Măgireștii, Boteștii (sau Todereștii), Zbeguleștii (trei case), Costeștii (3 case), Ioneștii și Petrișoreștii. Crângurile poartă, în cea mai mare parte, numele familiilor care le locuiesc. Aceleași nume le regăsim și în cimitirul satului situat lângă vechea biserică de lemn din secolul al XVIII-lea, unde se află și un gorun secular. Vârsta gorunului este ușor de dedus comparând-o cu vârsta bisericii, adică mai bine de 250 de ani. Se știe că după terminarea construcției unei biserici de lemn exista obiceiul să se planteze în apropierea ei un copac (de regulă, stejar sau gorun) care, crescând, să aibă rolul de a feri biserica de trăsnete.

⁶ Marvin Harris, *Antropologia Culturale (Prima edizione italiana condotta sulla seconda edizione americana)*, Bologna, Editura Zanichelli, 1990, p. 334.

⁷ *Ibidem*, p. 334-335.

Spațiul unde se află gorunul, biserica și cimitirul erau în trecut locul de desfășurare al nedeii din localitate. Dar să vedem cum se desfășura obiceiul.

Ziua în care se ținea „nedeia de la gorun” era, în fiecare an, miercurea de după Paști, fiind prima nedeie din zonă. *Nedeia de la gorun se făcea când eram io copil mic și înainte de a fi io copil mic. Se făcea nedeia de la gorun în fiecare miercuri după Paști. Atunci nu exista pă nici un sat din apropierea sau din satele aparținătoare comunei Vârfuri, nu exista în nici unul să se țină miercurea, numa aici la Vidra. Pentru că, zicea că... no... sunt cele trei sărbători: Duminica, Luni și Marți, miercurea nu. Da miercurea și-o rezervau toți... își rezervau miercurea pentru a veni la Vidra, că la Vidra aicea vineau de la Măgulicea, vineau de la Vârfuri, vineau di pă tăte satele. Câte sate îs aparținătoare de comuna Vârfurile și poate și de prin Hălmagiu și din cealaltă parte, din Pleșcuța și di p-acolo. Veneau care aveau neamuri aicea. Veneau aicea la neamuri, ș-atuncea să duceau la biserică a noști*⁸.

*Să ținea miercurea după Paști. Era sărbătoare numită, cum zice la Banat, Rugă. Miercuri după Paști știau tăte satele... Miercuri după Paști să ținea. Vineau oameni di pă sate aicea la Vidra... cu căruțe cu cai. Se făcea hora aia până seara. Acolo sub gorun afară... să juca acolo jos la cimitir, unde-i căminu... nu era cămin atunci. Acolo... să punea o masă... Mergeau femeile cu coșu... alta cu mâncare... alta cu ce obișnuia ... alta cu prăjitură... alta cu una cu alta. Să „goșteau” acolo cu străinii... Ș-apu atunci era lume multă. Așa o fost dară*⁹.

*Nedeia de la gorun era foarte apreciată. Venea tineri și neamuri din toate satele aparținătoare comunei Vârfuri și mai mult veneau de pe la Brusturi, Bănești, Hălmăgel, Hălmagiu, Pleșcuța... Se strângea multă lume*¹⁰.

*Pica Paștele ori în ce lună, oricând. Nedeia era miercuri după Paști ... era mare nedeie. Di pă satele astea de aici, Măgulicea, Lazuri, Vârfurile, Avram Iancu, toți vineau. Și petreceau tăți acolo*¹¹.

Deși era miercurea de după Paști, și nu mai era zi de sărbătoare, totuși nedeia începea cu o slujbă la biserică. Sătenii coborau la slujbă aducând cu ei coșuri cu mâncare, băutură, dar și tărâțe, cereale sau apă pentru hrana animalelor. Toate acestea urmau să fie sfințite de către

⁸ Inf. Iosif Iova, 79 ani, sat Vidra.

⁹ Inf. Gheorghe Mihuța, 92 ani, sat Vidra.

¹⁰ Inf. Ilie Sirban, 65 ani, sat Avram Iancu.

¹¹ Inf. Ileana Petrișor, 77 ani, sat Vidra.

preot. Tot după slujbă erau sfințite și mormintele unde se aflau rudele celor răposați, unele venite din satele vecine sau chiar de mai departe. Mâncarea era adusă pentru ospătarea rudelor care veneau la această sărbătoare. După slujba religioasă începea jocul.

Era maslu la biserică. Da la biserică mereau numa a noști, enoriașii d-aicea. Nu veneau de pe alte sate, numa dacă cineva s-a mutat d-aicea. Să făcea maslu la biserică și după asta, atuncea să scoborau, ... începeau să vină neamurile, di pă la 1, din exterior, din celelalte sate. Se făcea maslu. Deci s-a făcut maslu și pântru animale. Ca să fie sănătoase... La noi... acolo să duceau cu coșurile. Aicea... bătrânii care să duceau acolo la pause, la părăstase... aceia nu mai veneau acasă. Era mulți care să duceau, d-aiștea mai înstăriți... Să duceau cu căruța. Să duceau cu căruța și cu căruța duceau mâncare acolo¹².

Venea popa la biserică. Făcea rugăciune. Și după rugăciune, pă când termina popa... căuta să termine mai degrabă liturghia... o termina pă la 12-12.30, că începea să vină muzica. Și atunci nu mai putea face popa rugăciunea... Făcea sărbătoare și pentru... să sfințea apă, tărăte, făină... să dai la animale¹³.

După slujba de la biserică și după sfințirea mâncării și a mormintelor începea jocul. Muzicanții, tocmiți de către feciorii satului, ajungeau la gorun pe la ora 12.30-13.00, unde aveau amenajată o bancă (ca o scenă) de pe care cântau. Erau plătiți din taxele adunate de la feciorii participanți la joc. Se cântau trei melodii care se repetau întruna: *ardeleana, sărita și țigăneasca*. În acest timp, rudele venite din alte sate se ospătau din produsele culinare aduse de localnici. Singura activitate comercială înregistrată la nedeie era vânzarea, de către niște bătrâne din Vidra, a unui fel de suc: apă îndulcită cu zahăr ars.

Feciorii care era cei mai mari, mai în vârstă, aceia organiza nedeia, aceia mergeau și găseau vioriști. Cântau „... păi ardelene”. Și aia... țigăneasca, da! Asta-i denumirea jocului: „zâi de sărită, zâi de-nvârtită, ș-apoi, după aia, țigăneștile!” Acolo trebuiau să plătească toți care joacă. Ca să scoată banii la muzică¹⁴.

Muzica era situată lângă gorun: *Se făcea o bancă... așa sus. Ca să nu-i lovească nimeni. Acolo să suiau. Pă o bancă așa sus. Nu mare... ș-acolo stătea muzica¹⁵.*

¹² Inf. Iosif Iova.

¹³ Inf. Gheorghe Mihuța.

¹⁴ Inf. Iosif Iova.

¹⁵ Inf. Gheorghe Mihuța.

Jocul se termina la apusul soarelui. Absolut toți informatorii au ținut să precizeze că jocul se termina seara, odată cu venirea întunericii. Când se pleca, se pleca cântând.

Da la horă... atâta erau de conștienți (oamenii n.n.), la nedeie, că nu stăteau nici unu... să zici că stă acolo noaptea pă-ntunicu. Și muzica pleca... Numa așa era tocmită și muzica... până la... seara cât îi când nu să mai vede sub gorun... Cântau. Ceia ce veneau în ceea parte cântau... tăt pă grupuri... ceia ce vineau încoace, altu... Fiecare în ce sector mergea, toți cântau. Nu era nimeni să rădă... că iaca or plecat cântând. Nu erau oameni beți să zăci că cântă de beat. Dar acuma dacă începi să cânți, așa, pă țarină, zice că ești țapăn de beat¹⁶.

Nu ținea mult aici. Sara pă la... când să făcea soarele, apunea... gata! plecau. Nu ca acuma... până mâine dimineață¹⁷.

Despre data la care obiceiul a început să nu se mai țină, majoritatea informatorilor vorbesc despre o perioadă de circa 40 de ani. Datele sunt relative, dar un lucru este cert: că la obstrucționarea desfășurării firești a nedeii au contribuit reprezentanții regimului comunist. S-a construit un Cămin Cultural și s-a urmărit ca desfășurarea jocului să se facă aici. Preotul nu a mai făcut slujbă în miercurea de după Paști, pomenirea morților având loc chiar în Duminica sau Lunea Paștelor. Apoi, în detrimentul nedeii de la gorun, a fost încurajată desfășurarea nedeii de la Tăcășele, în localitatea Avram Iancu, situată la aproximativ 7 km de Vidra. Este adevărat că această localitate este mai accesibilă din punct de vedere al căilor de comunicație, dar nedeia de aici a fost inițial cu mult mai mică și ca desfășurare și ca importanță (era nedeia ținută de un crâng al satului Avram Iancu de cei care pășunau pe Valea Tăcășelelor). Această nedeie a fost transformată într-o mare sărbătoare câmpenească prin implicarea în organizarea ei a autorităților județene, substituind toate celelalte nedei din zonă, inclusiv cea de Vidra. Data de desfășurare era în a doua duminică de după Rusalii.

Dar să ascultăm ce ne spun informatorii noștri despre sfârșitul nedeii de la gorun.

S-a sistat de către un primar d-acolo de la Măgulicea (un sat vecin n.n.). Odată cu înființarea Partidului Comunist... Păi d-atuncea nu s-o mai ținut. S-o făcut miercuri după Paști o perioadă, nu știu cât

¹⁶ Inf. Iosif Iova.

¹⁷ Inf. Gheorghe Mișuța.

s-o mai făcut... da nedeie la cămin. La cămin, și nu mai la gorun. Îi mult d-atunci... a... nu... în orice caz îi mai mult... îi v-o 40 de ani. Că nu-mi aduc aminte d-atunci când veni Filip, fostu președinte de Primărie și scoasă pă Petea, pă Pavăl d-acolo să nu cânte. Spusă că-i dă amendă... da nu-mi aduc aminte data aceia¹⁸.

Nedeia nu se mai face de când începură ăștia... cu timpurile astea. De când făcură Cămin, fac seara la Cămin... Atunci să făcea sub gorun. Acuma nu să mai face miercurea, miercurea de după Paști. Acuma fac duminică și sâmbătă seara, nu-i mai regulile care-o fost¹⁹.

Obiceiul nu s-o părăsit dintr-odată, el o scăzut. Lumea o început să meargă acasă de la biserică, să-i omenească pe musafiri acasă și apoi venea seara la joc, la cămin, până s-o desființat. La gorun poate că nu s-o mai ținut nedeia de prin anii '60²⁰.

Cei care au prins și au participat la nedeia de la gorun regretă acum dispariția ei.

Fain o fost! Tătă lumea d-abia apuca să meargă la Vidra, la nedeie, sub gorun. Amu, îi gorunu... să duce ... o să pice, ... o să pice crengile în cap la copii de la școală... când să joacă acolo²¹.

Acestea sunt relatările unor participanți activi la obiceiul nedeii, participanți a căror vârstă trece de 65 de ani. Cei mai tineri au prins doar jocul la Căminul Cultural sau, de o bună bucată de vreme, inexistența oricărei activități care să mai amintească de nedeia de la gorun. Totuși imaginea ei este încă vie în conștiința locuitorilor satului Vidra.

Dar, după ce am auzit povestea derulării sale, să vedem de ce era acest obicei atât de important pentru vidrani sau pentru zona înconjurătoare. Așa cum înșiși sătenii o denumesc, avem de-a face cu o nedeie, nedeia de la gorun. În zona geografică la care ne referim, și anume la estul județului Arad, în apropiere de Muntele Găina, în perioada dintre sărbătorile de Paști (dar mai ales de după Rusalii) și până la Sfântul Ilie se desfășurau o serie de nedei. Erau nedei în fiecare sat. În Avram Iancu, sat vecin cu Vidra, erau trei nedei: la Peștere (în prima duminică de după Rusalii), la Tăcășele (a doua duminică după Rusalii), apoi la Bănișoara. Existau și alte nedei în celelalte sate vecine, la Măgulicea, la Groși, la Lazuri etc., dar un singur lucru individualizează nedeia de la gorun, și anume, faptul că ea

¹⁸ Inf. Iosif Iova.

¹⁹ Inf. Gheorghe Mihuța.

²⁰ Inf. Ilie Sirban.

²¹ Inf. Iosif Iova.

coincidea aici cu pomenirea morților, deși în zonă pomenirea morților se face la o săptămână după Paști, atunci când sunt de fapt și Paștele Morților. Este, credem, și motivul pentru care nedeia de la gorun strângea atât de multă lume, la care se mai adaugă și faptul că era și prima ca dată de manifestare.

Despre nedeie, în general, știm că este recunoscută ca o sărbătoare la care participă întreaga comunitate a satului, dar și rude și prieteni, precum și ca un fel de târg unde se schimbă produse obișnuite în cadrul gospodăriei țărănești. Ea avea și un caracter pastoral. În trecut, nedeile se țineau pe culmile munților, dar odată cu trecerea timpului ele au dobândit forme noi de manifestare coborând în vatra satelor²².

Dintre caracterul pastoral, sărbătoresc și cel de târg, nedeia de la gorun include în desfășurarea ei primele două, târgul fiind înlocuit cu pomenirea morților.

Caracterul pastoral. De la informatorii noștri am aflat că la biserică, în miercurea de după Paști, se făcea Sfântul Maslu, ocazie cu care erau aduse apă, tărâțe, făină pentru a fi sfințite și apoi date ca hrană la animale pentru sănătate, fertilitate și apărarea în fața diferitelor boli. Nu există date că s-ar fi adus animale spre a fi sfințite de preot, așa cum se întâmplă la nedeia de la Tăcășele.

Caracterul sărbătoresc. Caracterul sărbătoresc este poate cea mai importantă dominantă a nedeii de la gorun. La această manifestare participa întreaga comunitate a satului Vidra, dar și rude mai apropiate sau mai îndepărtate, precum și locuitori ai satelor învecinate. Se poate observa, din desfășurarea obiceiului, o particularitate multifuncțională în care sunt surprinse manifestări și norme sociale, cultural-artistice, relații de rudenie²³.

Nedeia se ținea în miercurea de după Paști, zi normală de lucru, după cele trei zile de sărbătoare ale Paștelor. Totuși, la Vidra era sărbătoare și miercurea, cu tot ceea ce presupunea ea: întreruperea muncii obișnuite, recurgerea la portul de sărbătoare, mâncare și băutură (altele decât în zilele normale), un comportament specific zilelor de sărbătoare. Manifestarea reunea întreaga comunitate, era un moment așteptat care contribuia la ritmarea timpului sătenilor. Raportarea la acest eveniment marca depășirea perioadei de abstenență,

²² Doina Ișfănoni, „Nedeia” – ritual și sărbătoare a comunității sătești, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, 1998, Cluj-Napoca, Editura Mediamira, p. 425.

²³ Alexandru Suci, *Nevoia actuală de ceremonial și ritual*, Brașov, Editura Lux Libris, 1998, p. 21.

de înfrânare din Postul Paștelui și deschidea sezonul jocurilor, al nedeilor, al nunților, care se încheia apoi cu târgul de la Găina (în jurul datei de 20 iulie – Sfântul Ilie). Pentru comunitatea rurală, participarea la nedeie însemna un mijloc de relaxare, de odihnă activă, participativă, de regenerare²⁴.

Încetarea acestui obicei, așa cum au relatat și informatorii noștri, se datorează în bună măsură implicării reprezentanților locali ai regimului comunist. Sub amenințarea cu amenda a fost interzis jocul sub gorun, el fiind permis doar în sala din noul Cămin Cultural construit în localitate. Apoi, slujba de pomenire a morților nu se mai făcea miercurea, ci în Duminica sau Lunea Paștelor (așa a rămas obiceiul și astăzi). Și izolarea satului, datorată în principal drumurilor și căilor de acces proaste, a făcut ca nedeia de la gorun să dispară, iar cea de pe Valea Tăcășelelor, o nedeie mai mică, dar unde se putea ajunge foarte ușor, să capete mai mare importanță. Creșterea popularității nedeii de la Tăcășele s-a datorat, în cea mai mare măsură, autorităților locale și județene, care au transformat-o într-o mare sărbătoare câmpenească ce reunește anual, în a doua duminică de după Rusalii, până la 15000 de oameni.

Referitor însă la nedeia de la gorun, iată câteva elemente de care trebuie să se țină cont și care pot fi puncte de plecare în încercarea de revitalizare a acestui obicei: 1. Nedeia de la gorun este încă vie în conștiința locuitorilor satului Vidra. Chiar dacă participanții activi la această manifestare au vârste trecute de 65 de ani, despre nedeie știu și tinerii; 2. Există și la Vidra, ca peste tot, nevoia oamenilor de sărbătoare, de relaxare. De la dispariția obiceiului nu au mai existat prilejuri de reunire a întregii comunități. Se simte și în rândul localnicilor vidrani nevoia de ceremonial și ritual, există unele așa-zise „trebuințe umane”: „Trebuințele umane, în toate societățile, se ierarhizează sub formă piramidală, începând cu cele de supraviețuire, primare, așezate la baza piramidei, până la cele spirituale, vizând aspirațiile omului și realizarea de sine, situate la vârful piramidei”²⁵; 3. Foarte importantă este, în cazul nedeii de la Vidra, suprapunerea ei cu slujba de pomenire a morților. Această ocazie trebuie „exploatăată”, deoarece ea poate aduce în sat un mare aflux de lume. O bună parte a tineretului este plecat din sat, iar un

²⁴ *Ibidem*, p. 191.

²⁵ *Ibidem*, p. 183.

astfel de eveniment ar putea constitui un prilej de revedere al neamurilor; 4. Există și la Vidra o ierarhizare în rândul neamurilor: neamuri sărace, medii și înstărite. Așa după cum spunea etnologul Mihai Pop, căsătoria acestor neamuri se face în funcție de interesul economic: neamurile sărace se căsătoresc, de obicei, pe plan local (fiind și cei mai numeroși), cele medii fac căsătorii atât în sat, cât și în satele vecine, iar cele bogate (fiind mai puțin numeroase), pentru a contracta căsătorii tot cu neamuri bogate, în vederea păstrării ierarhiei, sunt nevoite să-și întindă aria în tot ținutul. Din acest raport de ierarhie socială rezultă trei zone de endogamie locale: cea a satului, cea a satului și a satelor vecine, cea a ținutului sau a zonei²⁶. Sunt zonele din care veneau în trecut participanții la nedeie. Ei sunt și astăzi răspândiți la fel și suntem siguri că slujba de pomenire a morților și apoi un prilej de sărbătoare ar atrage rudele, neamurile vidranilor, în localitate.

O revitalizare a nedeii de la gorun nu ar știrbi cu nimic din manifestările de la Tăcășele, ci mai degrabă ar reînvia în conștiința locuitorilor zonei imaginea acelei succesiuni de sărbători care se derula între Paști (sau Rusalii) și Sfântul Ilie. Este adevărat că obiceiul nu mai poate fi reînviat întocmai, cu joc, cu oameni îmbrăcați în costume tradiționale. Realitățile sociale din zilele noastre sunt diferite de cele din urmă cu 40-50 de ani. Totuși, prin implicarea directă a etnologilor, credem că s-ar putea nu numai revitaliza o parte a obiceiului, dar că acest fapt ar avea urmări benefice și din punct de vedere economic și turistic.

Zona în care este situată localitatea Vidra este deosebit de pitorească, în apropierea Muntelui Găina și a Masivului Bihor. O manifestare culturală de amploare, cum ar fi nedeia, ar trezi interesul turiștilor, lucru care ar putea duce la dezvoltarea turismului în zonă, la apariția pensiunilor agro-turistice, dar și la o serie de unități comerciale.

În acest sens, ar fi benefice următoarele direcții de acțiune:

- o cercetare interdisciplinară de teren în localitatea Vidra, care să ducă la o cunoaștere globală a ceea ce a reprezentat „nedeia de la gorun” în mentalitatea locuitorilor;
- accesarea de către autoritățile locale (eventual în colaborare și cu Complexul Muzeal Arad) a unor fonduri structurale care să aibă

²⁶ Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, București, Editura Univers, 1999, p. 24-25.

drept scop îmbunătățirea infrastructurii și încurajarea agroturismului, precum și organizarea de evenimente culturale. Complexul Muzeal Arad are o experiență de câțiva ani în acest domeniu, având derulate până acum cinci proiecte cu finanțare Phare;

– implicarea autorităților locale, a preotului în acest proiect. Preotul ar trebui convins să facă slujba de pomenire a morților în miercurea de după Paști;

– conștientizarea localnicilor și a autorităților locale că un eveniment precum nedeia de la gorun ar atrage, pe lângă fiii satului, și o serie de turiști care ar putea contribui financiar la ridicarea economică a zonei;

– popularizarea nedeii la posturi de radio, televiziune, presă, internet, editarea de pliante și broșuri despre istoricul nedeii;

– realizarea unui film documentar cu localnici care relatează despre obiceiul nedeii; proiecția acestui film la Vidra și în localitățile vecine, în fața sătenilor.

Sunt doar câteva sugestii privitoare la ideea reînvierii acestui vechi obicei.

Abstract

Apart the activities of storage, conservation, restoration and valorization of tangible heritage items belonging to its collections, the Museum of Arad can also involve, through thorough field researches, in the revitalization of old customs which are still alive in the local consciousness. One of the old customs preserved in the Museum of Arad is the so-called *Nedeia de la gorun* which was still in use until not so long ago in Vidra locality (commune Vârfurile, Arad county). From village people's stories, one can understand the persons aged more than 60-70 were active participants in this event and it was by discussing with them that the deployment of this feast could be reconstructed step by step. The paper also advances several suggestions that might lead to the revitalization or safeguarding of this custom by the certified institutions, and especially by the youth of Vidra village and its surroundings.

ILUSTRĂȚII

Fig. 1. Informatorul Gheorghe Mihuța (92 de ani), împreună cu soția

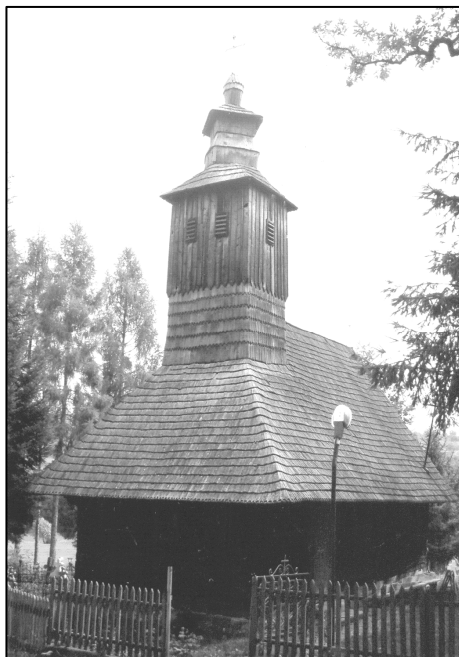

Fig. 2. Biserica de lemn din Vidra (cu o vechime de aproximativ 250 ani)

Fig. 3. Cimitirul și gorunul de lângă biserica din Vidra (vedere panoramică)

Fig. 4. Biserica și gorunul din Vidra
(locul de desfășurare al nedeii)

Fig. 5. Școala, gorunul și biserica din Vidra
(locul de desfășurare al nedeii)

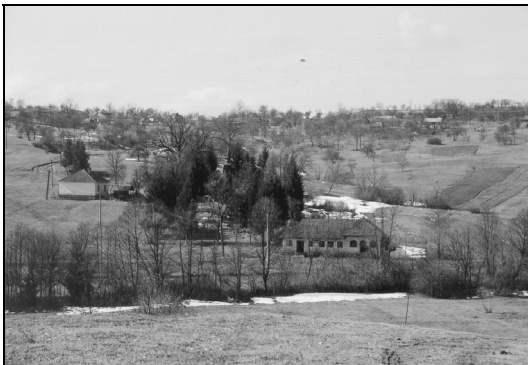

Fig. 6. Căminul Cultural din Vidra.
În spate: cimitirul, biserica, gorunul și școala